

Primärutredning eller förundersökning

Förundersökning skall inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23:1 RB). Den kan inledas formlöst genom att utredningsarbetet sätts igång eller genom ett formligt beslut. Förundersökningen inleds av polismyndighet eller av åklagare. Har den inletts av polismyndighet och är saken inte av enkel beskaffenhet, skall ledningen övertas av åklagare så snart någon kan skäligen misstänkas för brottet (23:3 RB). Finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen skall den läggas ned (23:4:2 RB).

Enligt 23:22 RB krävs dock inte förundersökning i de s. k. bötesärendena. I dessa fall får polisman på eget initiativ och ansvar göra den utredning som behövs.

Innan förundersökning hunnit inledas får polisman företa en *primärutredning* genom att hålla förhör och vidta annan åtgärd i syfte att utreda brottet om åtgärden inte kan skjutas upp utan olägenhet (23:3:4 RB). Enligt 3 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) skall en sådan åtgärd så snart det kan ske anmälas för den som äger leda förundersökning om brottet.

Bestämmelserna om inledande av förundersökning och om en polis­mans utredningsbefogenheter innan förundersökning hunnit inledas kan ge upphov till regelkonflikter. Från polishåll har under senare tid hävdats bl. a. att en polisman med stöd av 23:3:4 RB kan företa tvångs­åtgärder. Med denna ståndpunkt — som fått förnyad aktualitet med anledning av skärpningen av straffskalan för eget narkotikabruk (SFS 1993:211) — skulle således, vid fara i dröjsmål, en kroppsvisitation kunna genomföras utan att förundersökning inletts, vilket får till följd bl. a. att RB:s regler till skydd för den misstänkte inte gäller.

Fjärde stycket i 23:3 RB tillkom år 1969 sedan trafikmålskommittén föreslagit att varje polisman skulle få inleda förundersökning i alla fall då dröjsmål med inledandet skulle medföra olägenhet (SOU 1967:59 s. 93 ff. och NJA II 1969 s. 676 ff.).

Departementschefen ansåg att den föreslagna ordningen inte kunde anses godtagbar från lagtekniska synpunkter eftersom den skulle innebära att utredningen bedrevs utan undersökningsledare. Departements-

chefen ansåg i stället att förslaget fick till följd att polismannen, så snart han påbörjat förundersökningen, var att anse som undersökningsledare tills ledningen övertagits av polismyndigheten eller åklagare. Polisman-
nen skulle därmed under den tiden ha de befogenheter, bl. a. i fråga om tvångsmedel, som tillkommer undersökningsledare. En sådan ordning ansågs väcka betänkligheter, särskilt beträffande grövre brott, och borde därför inte komma i fråga.

Departementschefen anförde vidare att polisman redan enligt då gällande rätt torde ha befogenhet att vidta vissa utredningsåtgärder innan behörig undersökningsledare fått tillfälle att ta befattning med saken. Oklarhet rådde dock om omfattningen av denna befogenhet. Med hänsyn till det stora praktiska värdet i att polismannen på eget ansvar får vidta utredningsåtgärder som inte lämpligen bör skjutas upp, borde emellertid polisman-
nens befogenhet i aktuellt hänseende uttryckligen regleras. Han uttalade vidare att de utredningsåtgärder som främst kommer i fråga är platsundersökning och sådana förhör med parter och vittnen som kan ske i nära anslutning till att brottet har begåtts. Bestämmelsen i 23:3:4 fick så den lydelse den alljämt har.

Av det sagda torde framgå att lagstiftaren inte haft för avsikt att låta polisman vidta tvångsåtgärder med stöd av angiven bestämmelse. Till detta kommer att legalitetsprincipen ställer större krav på precision än att primärutredningen enligt 23:3:4 RB skulle inkludera tvångsåtgärder.

Med hänsyn till det anförda och med beaktande av att den grundläggande förutsättningen för en kroppsvisitation enligt 28:11 RB är densamma som gäller för att förundersökning skall inledas (23:1 RB), nämligen att det förekommer anledning att ett brott har förövats, innebär således ett beslut om sådan tvångsåtgärd alltid att förundersökning skall anses ha blivit inledd. Detta gäller naturligtvis alla tvångsmedel som ställer upp motsvarande krav (beträffande husrannsakan, se JO 1993/94 s. 92). Och därmed blir hela regelsystemet för förundersökningar tillämpligt. Det innebär bl. a. att i s. k. bomfall vid kroppsvisitation av misstänkta narkomaner, behörig undersökningsledare skall besluta att lägga ned förundersökningen.

I fråga om primärutredningen betonade departementschefen vidare att den misstänkte självfallet inte skulle ha sämre ställning än vid förundersökning. Beträffande dessa utredningsåtgärder borde därför de allmänna bestämmelserna om förundersökning iakttas i tillämpliga delar. Någon uttrycklig föreskrift ansågs dock inte behövas. På samma sätt som vid utredning enligt 23:22 RB borde nämligen de allmänna bestämmelserna om förundersökning anses analogt tillämpliga.

Med anledning av sistnämnda uttalande uppställer sig frågan om vi även fortsättningsvis bör tillåta att straffprocessuella åtgärder vidtas med stöd av en analogisk tillämpning av RB:s regler. Saken framstår som än mer angelägen nu när åklagarutredningen (SOU 1992:61), utan att gå in på detta, av rationalitetsskäl föreslår ändringar som innebär att det *åligger* polisman att vidta möjliga åtgärder när han kommer till en brottsplats (del A, s. 372 f. och s. 545). Den begränsning som ligger i att åtgärden inte kan skjutas upp utan olägenhet föreslås vidare avskaffad.

När allt kommer omkring kanske trafikmålskommitténs förslag inte var så dumt. Att förundersökning startas av polisman i den aktuella situationen innebär naturligtvis inte att han därmed också är undersökningsledare. Behörigheten i detta hänseende regleras på annat sätt. Och att en undersökningsledare saknas initialt innebär i praktiken ingen skillnad mot vad som gäller i vissa situationer idag. Polisen får ju vid fara i dröjsmål vidta tvångsåtgärder.

Krister Malmsten